

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.9

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2018.3.07>

ОКСАНА МИКОЛАЇВНА ВОЛУЙКО,

*Національна академія внутрішніх справ (м. Київ),
відділення методичного забезпечення освітнього процесу,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3723-5415>,
e-mail: voluyko1@i.ua*

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНО-СТИЛЬОВА САМОРЕГУЛЯЦІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Наголошено, що до керівників поліцейських підрозділів висуваються неабиякі вимоги щодо здійснення ними ефективної управлінської діяльності, яка має забезпечувати належне виконання підпорядкованими працівниками професійних обов'язків. Психологічна готовність до інноваційної діяльності у представників керівної ланки поліції уможливить ефективну реалізацію стратегії забезпечення захисту особистості та суспільства. Недостатня сформованість саморегуляції робить їх уразливими під час прийняття важливих професійних рішень.

Метою статті стало емпіричне дослідження особливостей психологічної готовності та індивідуально-стильової саморегуляції у керівників поліцейських підрозділів із різним рівнем готовності до інноваційної діяльності.

У дослідженні було застосовано методики «Психологічна готовність до інноваційної діяльності» (В. Є. Клочко, О. М. Краснорядцева) та «Стиль саморегуляції поведінки» (В. І. Моросанова). Вибірку склали 316 керівників поліцейських підрозділів. Обґрунтовано, що психологічна готовність до інноваційної діяльності є важливою умовою професійної діяльності керівника в поліції, що здатна сформувати його особистісний ресурс в умовах постійних змін.

Ключові слова: керівники, поліцейські підрозділи, управлінська діяльність, психологічна готовність, інноваційна діяльність, саморегуляція.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Стрімкий розвиток правоохоронної системи висуває нові вимоги до особистісних якостей працівників. Перетворення правоохоронної сфери характеризуються інноваційністю та орієнтацією на світове співтовариство, тому потребує якісно нових рис у працівників поліції. Ця обставина ставить нові вимоги до ефективної реалізації поліцейськими своєї професійної діяльності шляхом психологічної готовності правоохоронців інтегрувати нововведення у власний життєвий та професійний досвід.

Стан дослідження проблеми

Вивченням інноваційних процесів займалася велика кількість дослідників, які наголошували, що результатами даних нововведень є зміни в світогляді особистості, стилі мислення та перетворенні способів діяльності.

Аналіз інноваційної діяльності керівників провели дослідники Г. І. Марасанов та Д. О. Сальник, які у своїй науковій праці детально розк-

рили значущість дослідження інноваційної діяльності сучасного керівника та навели низку цікавих досліджень цього поняття у психологічній науці. Автори зазначили, що інноваційна активність керівника базується на «його здатності і прагненні оцінювати можливості новачі, прогнозувати їх очікувану ефективність, поєднувати неминучу частку ризику з необхідністю розрахунку» [1, с. 131].

Психологічну готовність до інноваційної діяльності як фактор конкурентоспроможності особистості детально вивчала В. П. Чудакова. Дослідниця зазначала, що «сконцентрованість учених і практиків на проблемах управління інноваційними процесами, не завжди дозволяють розпізнати ще більш складну і більш значущу проблему здійснення інновацій – психологічну готовність до інноваційної діяльності ... психологічні фактори є важливим і найбільш складним бар'єром ефективного здійснення інноваційних перетворень і вимагають детального дослідження» [2, с. 2].

Так, наприклад, В. В. Пантелєєва розглядає психологічну готовність до інноваційної діяльності в особистісно-діяльнісному аспекті, що передбачає вивчення тих сторін особистості, які в цілісності забезпечують можливість ефективного виконання такого виду діяльності. Так чи інакше, інноваційна готовність подана в усіх підструктурах особистості: спрямованості, здібностях, характері в аспекті їх впливу на процес і результат діяльності [3, с. 58].

Власне, через те, що саме в незвичній ситуації, в межах певного нерозуміння її та можливих результатів, ми можемо спостерігати різні рівні саморегуляції, ми вирішили дослідити, яким чином існують взаємозв'язки готовності до інноваційної діяльності у керівників поліцейських підрозділів.

Мета і завдання дослідження

Мета роботи полягає в емпіричному дослідженні особливостей психологічної готовності та індивідуально-стильової саморегуляції у керівників поліцейських підрозділів із різним рівнем готовності до інноваційної діяльності.

Для досягнення мети поставлено такі *завдання*: 1) визначити рівень готовності до інноваційної діяльності у керівників поліцейських підрозділів для розподілу їх на групи; 2) емпірично дослідити показники стилю саморегуляції та психологічної готовності у керівників поліцейських підрозділів із різним рівнем готовності до інноваційної діяльності.

Наукова новизна дослідження

Удосконалено теоретико-психологічні та емпіричні підходи до психологічної діагностики саморегуляції у професійній діяльності керівника поліцейських підрозділів у контексті його психологічної готовності до інноваційної діяльності. Набули подальшого розвитку уявлення щодо всебічного розгляду стилів саморегуляції поліцейського в контексті його готовності до інноваційної діяльності, від яких залежить ефективність поліцейської діяльності та готовність керівників поліції до впровадження інновацій.

Матеріали та методи дослідження

У дослідженні особливостей показників саморегуляції та психологічної готовності до інноваційної діяльності з різним її рівнем взяли участь 316 керівників поліцейських підрозділів. Із застосуванням опитувальника для виміру психологічної готовності до інноваційної діяльності, авторами якої є В. Є. Клочко та О. М. Краснорядцева, та за допомогою клас-

терного аналізу за методом k-середніх були сформовані групи з різним рівнем (низький, середній та високий) психологічної готовності до інноваційної діяльності. Першу групу керівників (з високим рівнем) склали 84 досліджуваних, у другу групу (з середнім рівнем) увійшло 84 досліджуваних, 64 респонденти з низьким рівнем показника.

За допомогою методики «Стиль саморегуляції поведінки» (ССП) В. І. Моросанової ми діагностували розвиток індивідуальної саморегуляції та індивідуального профілю керівників поліції. Опитувальник ССП складається із 46 тверджень та 7 шкал: «Планування», «Моделювання», «Програмування», «Оцінка результатів», «Гнучкість», «Самостійність», «Загальний рівень саморегуляції». Показники шкал характеризують рівень сформованості індивідуальної системи саморегуляції довільної активності людини. Крім того, структура опитувальника така, що дозволяє оцінити показники загальної саморегуляції, тобто загальний рівень сформованості індивідуальної системи свідомої саморегуляції довільної активності людини (ЗСР). Кожна шкала складається з 9 тверджень, загальний показник саморегуляції оцінюється за відповідями на всі 46 тверджень [4].

З використанням методики «Психологічна готовність до інноваційної діяльності» В. Є. Клочко та О. М. Краснорядцевої ми діагностували психологічну готовність до інноваційної діяльності та розподілили респондентів за її рівнями. В теоретичну основу своєї методики автори заклали розуміння психологічної готовності до інновацій як ресурсу, потенціалу, переддиспозиції, передумови саморозвитку особистості, яка може вивчатися позаситуаційно. На думку авторів методики, психологічна готовність до інноваційної діяльності є динамічною якістю особистості, що проявляється в загальному показнику, а також у трьох шкалах – «Ініціативність», «Переважає діяльність, що вимагає інновативності», «Готовність до змін». Опитувальник складається з 21 твердження, для кожного з яких пропонується 3 варіанти відповіді [5, с. 52–57].

Для математико-статистичної обробки результатів був застосований коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.

Результати дослідження

Результати дослідження взаємозв'язків стилю саморегуляції поведінки та психологічної готовності правоохоронців до інноваційної діяльності з високим її рівнем надано у таблиці 1.

Таблиця 1

Взаємозв'язки стилю саморегуляції та психологічної готовності до інноваційної діяльності у правоохоронців у першій групі (r)

Шкала	Ініціативність	Перевага діяльності, що вимагає інноваційності	Готовність до змін	Загальний рівень
Планування	0,153	0,048	0,122	0,169
Моделювання	0,183	0,026	0,139	0,172
Програмування	0,053	0,273	0,118	0,147
Оцінка результатів	0,096	-0,052	-0,199	0,018
Гнучкість	0,054	0,161	-0,262*	0,205
Самостійність	-0,137	0,018	0,024	-0,083
Загальний рівень	0,035	0,115	-0,010	0,123

Примітка: * – рівень значущості $p \leq 0,05$.

Як бачимо, у першій групі є пряма кореляція між шкалами «Готовність до змін» та «Гнучкість» ($r = -0,262$; $p \leq 0,05$). Це означає, що у правоохоронців при збільшенні рівня готовності до змін відбувається зменшення рівня пластичності регуляторних процесів, яка виражається в здатності вносити корективи в

систему саморегуляції при змінненні зовнішніх та внутрішніх умов.

Взаємозв'язки стилю саморегуляції та психологічної готовності до інноваційної діяльності у правоохоронців у другій групі наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Взаємозв'язки стилю саморегуляції та психологічної готовності до інноваційної діяльності у правоохоронців у другій групі (r)

Шкала	Ініціативність	Перевага діяльності, що вимагає інноваційності	Готовність до змін	Загальний рівень
Планування	-0,140	0,133	-0,052	0,100
Моделювання	0,038	0,238	0,219	0,164
Програмування	0,087	0,209	0,116	0,261*
Оцінка результатів	-0,033	-0,092	0,539*	-0,028
Гнучкість	0,277*	0,203	0,203	0,281*
Самостійність	0,079	0,027	-0,219	0,137
Загальний рівень	0,214	0,189	0,147	0,228*

Примітка: * – рівень значущості $p \leq 0,05$.

Як бачимо, в групі із середнім рівнем готовності до ініціативності існує прямий зв'язок шкали «Ініціативність» зі шкалою «Гнучкість» ($r = 0,277$; $p \leq 0,05$). Це означає, що з підвищенням ініціативності у правоохоронців також є тенденція до збільшення здатності перелаштовувати власні плани та поведінку у випадку швидкої зміни обставин.

Шкала «Готовність до змін» має прямий зв'язок зі шкалою «Оцінка результатів» ($r = 0,539$; $p \leq 0,05$). Тобто у зв'язку зі збільшенням готовності до змін збільшується також рівень адекватності самооцінки, сформованості та стійкості суб'єктивних критеріїв оцінки результатів.

Шкала «Загальний рівень» має прямий зв'язок зі шкалами «Гнучкість» ($r = 0,281$;

$p \leq 0,05$), «Програмування» ($r = 0,261$; $p \leq 0,05$), «Загальний рівень» ($r = 0,228$; $p \leq 0,05$).

Тож, можемо припустити, що другій групі властивим є з підвищенням загального рівня психологічної готовності до інноваційної діяльності розвиток здатності до швидкого підлаштування під певні зміни в життєдіяльності, уміння продумувати свою поведінку та дії для досягнення цілей, змінювати реальні дії, спілкування та системи самоуправління.

Результати дослідження взаємозв'язків стилю саморегуляції та психологічної готовності до інноваційної діяльності у правоохоронців у третій групі подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Взаємозв'язки стилю саморегуляції та психологічної готовності до інноваційної діяльності у правоохоронців у третій групі (r)

Шкала	Ініціативність	Перевага діяльності, що вимагає інноваційності	Готовність до змін	Загальний рівень
Планування	-0,106	0,148	-0,184	-0,114
Моделювання	0,150	-0,014	0,091	0,073
Програмування	0,02	0,245*	-0,217	0,201
Оцінка результатів	0,103	-0,132	-0,073	0,028
Гнучкість	0,224	-0,118	0,028	0,042
Самостійність	0,032	-0,171	-0,009	-0,168
Загальний рівень	0,07	-0,032	-0,204	-0,05

Примітка: * – рівень значущості $p \leq 0,05$.

У результаті отриманих даних ми можемо говорити про наявність у правоохоронців у третій групі прямого зв'язку шкали «Перевага діяльності, що вимагає інноваційності» зі шкалою «Програмування» ($r=0,245$; $p \leq 0,05$). Указане свідчить про те, що зі збільшенням частоти надання переваги інноваційній діяльності збільшується також здатність завчасного планування своїх цілей та деталізування дій задля їх здійснення.

Обговорення результатів

Проблема вивчення саморегуляції в психології порушувалась такими вченими, як Б. Г. Ананьев, П. К. Анохіна, О. М. Леонтьев, С. Л. Рубінштейн та іншими. У словнику С. Ю. Головіна саморегуляція визначається як «цілеспрямована зміна індивідом роботи різних психофізіологічних функцій, що потребує формування особливих засобів контролю за діяльністю» [6, с. 221].

Що стосується взаємозв'язку саморегуляції та професійної діяльності, то В. О. Бодров включав механізми саморегуляції діяльності в забезпечення професійної придатності, тобто через саморегуляцію ми можемо урівнювати можливості власні з потрібними в професії та компенсувати недоліки [7].

У роботах М. А. Котика та А. М. Ємельянова зазначається, що функція саморегуляції полягає власне в тому, щоб на основі наявного досвіду про власну надійність оцінювати ступінь невизначеності виниклої проблеми чи ситуації та зробити таке узагальнення, яке дозволить зняти цю невизначеність і вирішити проблему. Автори приділили увагу вивченню психологічного рівня саморегуляції сенсомоторних реакцій, результати чого показують, що самоконтроль за результатами своїх дій є необхідною складовою процесу регулювання виробничої діяльності навіть на рівні просто-

го (а тим більше складного) сенсомоторного регулювання [8, с. 173].

У розумінні самоконтролю в різних дослідників можна виділити такі три основні напрямки: ототожнення поняття самоконтролю з більш широким поняттям саморегуляції; визначення самоконтролю свідомим процесом або вольовим аспектом особистості в її самосвідомості, тобто якоюсь мірою ототожнення з вольовою саморегуляцією; розуміння самоконтролю як механізму та як одного з найважливіших компонентів у рамках саморегуляції, при цьому він має свідомий характер, свою структуру і функціонує у взаємозв'язку з іншими психічними якостями особистості, наприклад, із процесами психічного відображення, образом та індивідуально-типологічними особливостями особистості.

Висновки

Результати, отримані в процесі емпіричного дослідження стосовно взаємозв'язку саморегуляції та психологічної готовності до інноваційної діяльності, свідчать про те, що група із середнім рівнем готовності виявляє найбільшу кількість значущих взаємозв'язків, котрі включають в себе і гнучкість, і вміння виділити критерії оцінки успіху та планувати і корегувати цілі. Стосовно взаємозв'язків саморегуляції та психологічної готовності до інноваційної діяльності у правоохоронців з різним її рівнем визначено таке: у правоохоронців із високим рівнем готовності до інноваційної діяльності з підвищенням готовності до змін збільшується і гнучкість.

У правоохоронців із середнім рівнем готовності до інноваційної діяльності результати показують тенденцію підвищення гнучкості при активнішому прояві ініціативності; при підвищенні частоти надання переваги

діяльності, що вимагає інноваційності, знижується здатність виставляти критерії оцінювання якості; підвищення готовності до змін веде за собою зростання вміння оцінки результатів; при збільшенні загального показника психологічної готовності до інноваційної діяльності підвищуються також такі вміння, як гнучкість, програмування, корекція та в цілому загальний рівень саморегуляції.

У правоохоронців із низьким рівнем готовності до інноваційної діяльності спостерігається зростання здатності програмування внаслідок підвищення частоти надання переваги діяльності, що вимагає інноваційності. Розвиток загального рівня психологічної готовності до інноваційної діяльності сприяє підвищенню вміння корекції.

Список бібліографічних посилань

1. Марасанов Г. И., Сальник Д. А. Связь инновационной активности руководителя и предпочитаемых им путей преодоления «проблемы успеха». *Национальный психологический журнал*. 2018. № 1 (29). С. 128–140. DOI: <https://doi.org/10.11621/npj.2018.0112>.
2. Чудакова В. П. Психологическая готовность к инновационной деятельности как фактор конкурентоспособности личности в быстро изменяющихся условиях. *Вестник по педагогике и психологии Южной Сибири*. 2015. № 2. 13 с. URL: <http://bulletinpp.esrae.ru/211-981> (дата звернення: 01.11.2018).
3. Пантелеева В. В. Возможности психологической диагностики инновационной готовности личности и организации. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Психология и педагогика*. 2011. № 3. С. 56–61.
4. Моросанова В. И. Опросник «Стиль саморегуляции поведения» (ССПМ) : руководство. М. : Когито-Центр, 2004. 44 с.
5. Ключко В. Е., Краснорядцева О. М. Психодиагностические технологии выявления потенциала инновационности и одаренности молодежи : учеб. пособие. Томск : Издат. дом Том. гос. ун-та, 2013. 172 с.
6. Головин С. Ю. Словарь психолога-практика. Минск : Харвест, 2001. 660 с.
7. Бодров В. А. Психофизиологические проблемы профессиональной надежности человека-оператора // Психологические проблемы профессиональной деятельности. М. : Наука, 1991. С. 111–121.
8. Котик М. А., Емельянов А. М. Природа ошибок человека-оператора (на примерах управления транспортными средствами) : моногр. М. : Транспорт, 1993. 252 с.

Надійшла до редколегії 11.11.2018

ВОЛУЙКО О. Н. ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ГОТОВНОСТЬ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ИНДИВИДУАЛЬНО-СТИЛЕВАЯ САМОРЕГУЛЯЦИЯ ПОЛИЦЕЙСКИХ

Обращено внимание, что к руководителям полицейских подразделений выдвигаются серьёзные требования относительно осуществления ими эффективной управленческой деятельности, которая должна обеспечивать надлежащее выполнение подчинёнными работниками профессиональных обязанностей. Психологическая готовность к инновационной деятельности у представителей руководящего звена полиции сделает возможной эффективную реализацию стратегии обеспечения защиты личности и общества. Недостаточная сформированность саморегуляции делает их уязвимыми при принятии важных профессиональных решений.

Целью статьи стало эмпирическое исследование особенностей психологической готовности и индивидуально-стилевой саморегуляции у руководителей полицейских подразделений с разным уровнем готовности к инновационной деятельности.

В исследовании были использованы методики «Психологическая готовность к инновационной деятельности» (В. Е. Ключко, О. М. Краснорядцева) и «Стиль саморегуляции поведения» (В. И. Моросанова). Выборку составили 316 руководителей полицейских подразделений.

Обосновано, что психологическая готовность к инновационной деятельности является важным условием профессиональной деятельности руководителя в полиции, которая способна сформировать его личностный ресурс в условиях постоянных изменений.

Ключевые слова: руководители, полицейские подразделения, управленческая деятельность, психологическая готовность, инновационная деятельность, саморегуляция.

VOLUIKO O. M. PSYCHOLOGICAL READINESS FOR INNOVATION AND INDIVIDUAL-STYLE SELF-REGULATION OF POLICE OFFICERS

It has been stressed that very demanding requirements for the effective management activity put forward for the heads of police departments. This activity should ensure the proper performance of professional duties by subordinate employees. The psychological readiness for innovation will allow the representatives of the police leadership to carry out an effective implementation of the strategy of ensuring the protection of individuals and society. The lack of self-regulation makes them vulnerable while taking important professional decisions.

The objective of the article was the empirical study of the features of psychological readiness and individual-style self-regulation of the heads of police departments at different levels of readiness for innovation.

The author of the research has used “Psychological Readiness for Innovation” (V. E. Klochko, O. M. Krasnoryadtseva) and “Style of Self-Regulation of Behavior” (V. I. Morosanova) methods. The sample consisted of 316 heads of police departments.

It has been theoretically grounded that psychological readiness for innovation is an important professional feature of a police leader able to form his personal resource in terms of constant changes. Empirically, the highest number of correlation relationships was found within a group of leaders with an average readiness level, namely, it was recorded: a tendency to increase flexibility with a more active manifestation of initiative; the ability to set criteria for quality assessment is reduced while increasing the frequency of providing the benefits of activities that require innovation; increasing readiness for change leads to an increase in the ability to assess the results. It has been noted that leaders with a high level of readiness for innovation have increased flexibility with the growth of readiness for changes. With regard to law enforcement officers with a low level of readiness for innovation, it has been concluded that their programming capacity has increased as a result of an increase in the frequency of giving priority to activities that require innovation. It has been determined that such skills as flexibility, programming, correction and self-regulation can improve managerial activity of the leaders in the whole.

Keywords: heads, police departments, management activity, psychological readiness, innovative activity, self-regulation.